

HZ. İSA'YA ATFEDİLEN MUCİZELERİN OLAĞANÜSTÜLÜK AÇISINDAN TAHLİLİ

Ali BAKKAL*

Öz

Kur'an'a göre Hz. İsa ülü'l-azm peygamberlerden biri olup gerek İncillerde gerek Kur'an'da gerekse hadislerde onun hakkında pek çok mucizeye yer verilmiştir. Ancak bu makalede sadece Kur'an'da yer alan mucizeler inceleme konusu yapılmıştır. Kur'an'da Hz. İsa'nın mucizesi olarak babasız dünyaya gelmesi, beşikte iken konuşması, çamurdan yaptığı kuş heykelinin canlanması, körü ve alaca hastasını iyileştirmesi, ölülerini diriltmesi, insanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi, semadan sofrayı indirmesi, bir kişinin Hz. İsa'ya benzetilmesi, göğe yükseltilmesi gibi olaylardan bahsedilmiştir. Müfessirlerin ve kelâmcıların kahir ekseriyeti bu olayları mucize olarak kabul etmelerine rağmen, son zamanlarda yaşayan bazı araştırmacılar pozitivist bir yaklaşımla peygamberlere atfedilen bu gibi olayların tabiat kanunlarını ihlal edecek şekilde olağanüstü özelliklere sahip olmadıkları görüşünü yüksek sesle dillendirilmeye başlanmışlardır. Mucizelerin tabiat kanunlarının ihlali anlamına gelip gelmediği konusu ayrı bir araştırma konusudur. Bu makalede daha çok Hz. İsa'ya atfedilen mucizelerin Kur'an'ın anlatımına göre olağanüstülük özelliğine sahip olup olmadıkları tartışılmış, bu konudaki karşıt görüşler analiz ve sentez edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, İsa, Meryem, Kur'an, Mucize, Olağanüstü.

Analysis of Miracles Attached to Jesus in Terms of Extraordinariness

Abstract

According to the Quran, Jesus is one of the prophets of *ulul-azm* and many miracles are mentioned about him in the Gospels, Quran and hadiths. However, in this article, only the miracles of Jesus in the Quran have been examined. Miracles of Jesus In the Quran are mentioned as, Jesus' birth without a father, the revival of the bird statue he made from mud, the revival of the blind and the sick, the resurrection of the dead, the knowledge of what people ate in their homes, a meal came from air, events such as the likening of someone to Jesus and his ascension to the sky were mentioned. Although most of the commentators and theologians accept these events as miracles, some recent scholars have begun to speak with a positivist approach that such events ascribed to the prophets do not possess extraordinary features that violate the laws of nature. Whether miracles mean violations of the laws of nature is a separate research topic. In this article, it is discussed whether the miracles attributed mostly to Jesus have the feature of extraordinary according to the description of the Quran.

Keywords: Kelâm, Jesus, Mary, The Quran, Miracle, Extraordinary.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku Anabilim Dalı Üyesi, E-Mail: alibakkal52@gmail.com, Orcid no: 0000-0003-4948-2736.

Giriş

Bu makalenin amacı Hz. İsa'ya atfedilen mucizelerin Kur'an'ın üslubu açısından olağanüstü/harikulâde niteliğe sahip olup olmadıklarını tespit etmektir. Biz bir olayın olağanüstü oluşunu ya Kur'an'da bu şekilde tasvir veya mucize anlamına gelen âyet, beyyine, bürhan gibi kelimelerle tavsif edilmesinden anlarız. Ancak günümüzde yaşayan bazı araştırmacılar makalemizde örneklerini göreceğimiz gibi Kur'an'da harikulâde olduğu ifade edilen bazı olayların sebep-sonuç ilişkisine uygun şekilde meydana geldiklerini, gerçekte tabiat kanunlarını aşan bir özelliğe sahip olmadıklarını ileri sürmüşler, konuyla ilgili âyetlerde geçen âyet, beyyine ve bürhan gibi kelimelerin de olağanüstü nitelikte bir mucize değil, mesela Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini gösteren bir alamet manasına geldiklerini iddia etmişlerdir. Biz de Kur'an'ın üslubunu esas alarak bu olayların olağanüstü özelliğe sahip birer mucize olup olmadıklarını tespit etmeye çalışacağız.

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden her birine hangi mucizelerin verildiği tek tek belirtilmemekle birlikte, ülü'l-azm peygamberlere verilen mucizeler tek tek sayılmıştır. Bu çerçevede Yüce Allah, ülü'l-azm peygamberlerden biri olan¹ Hz. İsa'ya da birtakım mucizeler verdiğini² veya onun çeşitli mucizelerle geldiğini³ beyan etmiştir. Hz. Musa'dan sonra Kur'an'da mucizelerinden en çok bahsedilen zat Hz. İsa'dır. İncillerde Kur'an'a nisbetle daha fazla mucizesinden bahsedilir. Hz. İsa'ya kimi araştırmacılar otuz yedi,⁴ kimileri de yirmi sekiz mucize atfedildiğini belirtmişlerdir.⁵ Kur'an'da bu sayı dokuz civarındadır.

Her ne kadar mucizelerin temel amacı peygamber olduklarını iddia eden zatın nübüvvetini ispat etmek ise de, bazen kendisine bir ikram veya ona inananlara bir yardım amacını da taşımaktadır. Hz. İsa'ya verilen mucizeler bir de bu açıdan değerlendirilecektir.

1. Babasız Dünyaya Gelmesi

Kur'an'a göre Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi bir mucizedir (âyet).⁶ Meryem suresinde konu şöyle anlatılır: Hz. Meryem ailesinden ayrılıp bir yere çekilmiş iken Hz. Cebrail insan şeklinde kendisine görünüp, “*Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim*” dedi. Meryem, “*Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?*” diyerek bu duruma çok şaşırıldığını belirtti. Cebrail ise kendisine Allah'ın, “*O, benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir*” dediğini söyledi ve kaybolup gitti. Böylece Meryem, İsa'ya hamile kaldı.⁷

Bazı âyetlerde ise Meryem'in hamile kalmasının Allah'ın ona ruhundan üflemesiyle gerçekleştiği ifade edilmiştir: “*O'na (Meryem'e) ruhumuzdan üfledik*” anlamına gelen “*فَنفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا*”⁸ ve “*فَنفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا*”⁹ âyetlerine göre nefhada bulunan (üfleyen) zat Cenab-ı Allah'tır. M. Hamdi Yazır'ın (1878-1942) bir yorumuna göre “*ruhumuzdan nefhettik*” sözünün anlamı, “*emrimizden olan ve Âdem'e nefhedilen ruh cinsinden üfledik, içinde İsa'yı ihya ettik*”¹⁰ şeklindedir. Başka bir yorumuna göre ise, “*ruhumuzdan demek tarafından demektir ki, Cibril, namı diğerle*

¹ eş-Şûrâ 42/13.

² el-Bakara 2/87, 253.

³ Âl-i İmrân 3/50.

⁴ Hikmet Zeyveli, “Diğer Müzakereler”, *Din Dilinde Mucize* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015), 349.

⁵ Harun Baş, *İnciller'de ve Kur'an'da Hz. İsa'nın Mucizeleri* (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 43-102. Bu mucizeler için bk. Betül Avcı, “Hıristiyanlıkta ve Kur'an Tefsirlerinde Hz. İsa'nın Mucizeleri”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 9 (Aralık 2000), 267-268.

⁶ el-Mü'minûn 23/50; Meryem 19/20-21 (Buradaki âyet ibaresi, Arapça metinde mucize anlamına hangi kelimenin kullanılmış olduğuna işaret içindir).

⁷ Meryem 19/16-22.

⁸ el-Enbiyâ 21/91.

⁹ et-Tahrîm 66/12.

¹⁰ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979), 5/3367.

Ruhulkudüs vasıtasile nefhetmek demek olur.”¹¹ Müfessirlerin kahir ekseriyetine göre “ruh” Cebrail’dir. Hatta üfleme fiili de Cebrail’e aittir. Cebrail, Meryem’in elbisesinin yaka yırtmacından üflemiş; böylece Meryem, İsa’ya hamile kalmıştır.¹² Ancak, “نَفَخْنَا = biz üfledik” fiilinin faili Allah olduğu dikkate alındığında, üfleme fiilinin tamamen Allah’a ait olduğu söylenebilir. Bu durumda Cebrail’in görevi elçilikten ibaret olur. Cebrail’in, “Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk başışlamak için gönderildim” sözü de onun bu görevle geldiğini teyit eder. İsa’nın “Allah’tan bir kelime”¹³ olması ve Allah tarafından Meryem’e ilkâ edilmesi¹⁴ hususları da, nefha/üfleme işinin aslının Allah’a ait olduğu gösterir. Bu durumda Cebrail’in “Sana tertemiz bir çocuk başışlamak için gönderildim”¹⁵ sözü, “Allah’ın sana bir çocuk başışladığını bildirmek için gönderildim” şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim ayetin başındaki “Ben ancak Rabbinin elçisiyim” kaydı da bu anlamı desteklemektedir. Burada Cebrail’in konumu Peygamberlere vahiy getirirken bulunduğu konuma benzemektedir. Amr b. el-‘Alâ’nın “لِيَهَبَ (li-yehebe): (Allah’ın) hibe etmesi için”¹⁶ şeklindeki kıraati de bu anlamı destekler mahiyettedir. Diğer taraftan Hıristiyanlıkta Cebrail’in konumuyla ilgili durumun hep “müjdecî” kelimesiyle ifade edildiğini de dikkate alınması gerekir. Ayrıca Yüce Allah, Âdem’in “kün = ol” demesiyle oluverdiğini¹⁷ beyan etmiş, yaratılış bakımından “İsa’nın durumunun Âdem’in durumu gibi” olduğunu belirtmiştir. Yani Allah Âdem’i nasıl “ol” diyerek topraktan yarattıysa, Meryem de “kün = ol” demesiyle İsa’ya hamile kalmıştır. “Ol” demesi, O’nun nefhasıdır. İsa bu nefha ile hayat bulmuştur. İmam Mâtürîdî’ye (ö. 333/994) göre Hz. İsa’nın “Allah’tan bir kelime” olarak isimlendirilmesi, Hz. İbrahim’in “Halîlullah”, Hz. Muhammed’in “Habîbullah” ve Hz. Musa’nın “Kelimetullah” olarak isimlendirilmesi gibidir. Bu isimlendirmeler onları yüceltmek ve saygınlık kazandırmak içindir.¹⁸ Diğer insanlar sebep-sonuç ilişkisi içerisinde bir babanın sulbünden tabii bir yolla meydana geldikleri halde Hz. İsa bu yolla doğmamıştır.¹⁹

Mevlânâ Muhammed Ali’ye (ö.1951) göre, “Kur’an’da Meryem’in kocasından bahsedilmemesi İsa’nın babasız dünyaya geldiğini göstermez. Aslında bu durum Hz. Musa’nın babasından bahsedilmemesi gibidir. Kur’an’da Musa’nın babasından bahsedilmemesi nasıl ki onun babasız dünyaya geldiğini göstermiyorsa Meryem’in kocasından ve/veya İsa’nın babasından söz edilmemesi de onun bir bakireden dünyaya geldiği anlamına gelmez. Gerçekte Hz. İsa her insan gibi bir ana ve bir babadan dünyaya gelmiştir. Hz. İsa’nın babası Yusuf’tur. Kur’an’da İsa’nın ‘Meryem oğlu İsa’ şeklinde annesine nispet edilerek anılmasının sebebi Hz. Meryem’in Yusuf’tan daha tanınmış bir şahsiyet olmasındandır.”²⁰

Muhammed Ali, “Meryem, ‘Rabbim! Ben nasıl çocuk sahibi olabilirim?! Bana hiçbir erkek eli dokunmadı ki’ deyince, (melek), ‘Evet, söylediğin doğru! Fakat Allah dilediğini yaratır. Çünkü

¹¹ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3367.

¹² Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Câmi’u’l-beyân fî tefsîri’l-‘Kur’ân*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Müessesetü’r-Risâle, 1420/200), 23/500; Ebü’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Mâverîdî, *en-Nüket ve’l-‘uyûn* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, t.y.), 6/48; Ebû Ca’fer en-Nehhâs Ahmed b. Muhammed b. İsmâil b. Yunus el-Murâdî en-Nahvî, *İ’râbü’l-‘Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 1421), 4/306; Ebü’l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî, *Tefsîru’l-‘Kur’âni’l-‘Azîm*, thk. Samî b. Muhammed Selâme, (Riyad: Dâru Tayyibe, 1420/1999), 8/173; Celâleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî - Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyutî, *Tefsîru’l-Celâleyn* (Kahire: Dâru’l-Hadîs, t.y.), 754.

¹³ Âl-i İmrân 3/39, 45; en-Nisâ 4/171.

¹⁴ en-Nisâ 4/171.

¹⁵ Meryem 19/19.

¹⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-‘Kur’âni’l-‘Azîm*, 5/220.

¹⁷ Âl-i İmrân 3/59.

¹⁸ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te’vilâtü ehli’s-sünne*, thk. Mecdi Bâselûm (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 1426/2005), 3/362.

¹⁹ Yusuf Ulutaş, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Mucize Anlayışları* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 165.

²⁰ Maulvi (Maulana) Muhammed Ali, *The Holy Quran with English Translation and Commentary*, (Lahor 1935 / (New Edition) Ohio: 2002), 148-149.

*Allah bir şeyin olmasına karar verdiğinde ona sadece 'ol' der ve o şey hemen oluş sürecine girer.*²¹ mealindeki ayeti şöyle yorumluyor: “Meryem’e bir oğlu olacağı müjdelendiğinde henüz nişanlanmamıştı ya da kendisiyle ilgili nişan olayından haberi bile yoktu. Bu yüzden, Meryem henüz kendisine erkek eli değmediğini söylemiştir. Buna cevap olarak da ‘Evet, söylediğin doğru!’ denilmiştir. Bu ifade, Allah’ın bir çocuğun doğumuyla neticelenen şartları halk etmesiyle varlık kazanıp dünyaya gelecektir’ manasındadır. Binaenaleyh ilgili ayetteki ifadeler Meryem’in mucizevî olarak hamile kaldığını göstermez. Kaldı ki Meryem’in İsa’dan başka çocukları da vardır ve bunların hepsine doğal yolla hamile kalmıştır.”²²

M. Ali, İsa’nın Âdem’e benzetilmesi meselesi hakkında ise şu yorumu yapıyor: “Bu benzetme geleneksel anlamda bir mucizeye değil Hz. İsa’nın da Âdem ve/veya her insanoğlu gibi fani bir beşer olduğuna, dolayısıyla Hıristiyanların ona ulûhiyet atfetmesinin yanlışlığına işaret eder.”²³ Kur’an, Hz. Meryem’e bir erkek eli dokunmadığını beyan etmesine rağmen, M. Ali’nin, Meryem’in Yusuf adlı birisinden hamile kaldığını söylemesi, onun Yahudi ve Hıristiyan kültüründen oldukça etkilendiğini gösterir.

Mustafa Öztürk’e göre, Allah’ın bir şeye ‘ol’ demesi ve o şeyin oluvermesi, sebep-sonuç zincirinden bağımsız bir oluş keyfiyetinden ziyade ilahî kudretin azametine işaret etmektedir.²⁴ Yani Öztürk’e göre Âdem de, İsa da sebep-sonuç münasebetine uygun şekilde yaratılmıştır, burada tabiat kanunlarını aşan bir mucizeden söz edilemez. Öztürk, bu görüşünde M. Ali’den etkilenmiş görünmektedir.

Yahudi geleneğine göre mabede adanmış olan bir kız 12 veya 14 yaşına geldiği zaman mabetten ayrılıp evlenirdi. Fakat Meryem hayat boyu bakire kalmak üzere yemin etmiş olduğundan hakkında ne yapılması gerektiğini Rab’den sordular. Sonunda Meryem’in kiminle evleneceğini tespit için erkekler arasında kur’a çekilir ve buna göre Meryem’in Davud’un oğlu Yusuf’la evlenmesi gerekmektedir. Yusuf, hem yaşlı hem de çocuk sahibi olduğunu ileri sürerek Meryem’le evlenmek istemez. Fakat karar değişmez. Yusuf da Meryem’i ve arkadaşı olan altı bakireyi alıp evine götürür. Ancak kendisi bu evde kalmaz, çalışmak üzere başka bir şehre gider.²⁵ Ancak ikinci yüzyıldan itibaren bazı Yahudi çevreler çoğunlukla Hz. Meryem’in Romalı bir askerle zina ettiği ve bu gayri meşru ilişkiden İsa’ya hamile kaldığı görüşünde ısrar etmişlerdir.²⁶

İncil’de de Meryem’in İsa’ya hamile kalması yaklaşık olarak Kur’an’a benzer şekilde anlatılmaktadır. *Luka İncili’ne* göre Cebrail, Nâsıra’da ikamet etmekte olan Hz. Meryem’i ziyaret ederek kendisine İsa’nın doğacağını müjdeler. O sırada Meryem, Yusuf ile nişanlı olmakla birlikte onunla oturmuyordu. Cebrail’in bu müjdesi karşısında Meryem bir hayli şaşırıldı. Bakire olduğu halde kendisinin nasıl çocuk sahibi olacağını sordu. Cebrail de bunun Rûhulkudüs vasıtasıyla olacağını söyledi.²⁷ Luka İncili’ndeki bir başka kayda göre Meryem çeşme başında iken İsa ile müjdelenmiştir. Bu sırada Yusuf çalışmak üzere Kafarnahum’da bulunuyordu. Yaşlı ve çocuğu olmayan teyzesi Elizabet’in de bir çocuk doğuracağı kendisine haber verilince teyzesinin yanına gidip orada üç ay kalmış, sonra da evine dönmüştür.²⁸ Meryem’in hamileliğinin altıncı ayında Yusuf evine döner ve nişanlısının hamile olduğunu anlayınca gizlice ondan boşanmak ister. Fakat rüyasında gördüğü melek kendisine gerçeği anlatır. Bunun üzerine Meryem’le şeklen bir evlilik yapar ve onu yanına alır. Fakat

²¹ Âl-i İmrân 3/47.

²² Muhammed Ali, *The Holy Quran*, 148-150.

²³ Maulvi, *The Holy Quran*, 154.

²⁴ Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010), 260.

²⁵ Ömer Faruk Harman, “Meryem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2015), 29/237.

²⁶ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 261.

²⁷ Luka, 1/26-38.

²⁸ Luka, 1/36-45, 56.

çocuğunu doğuruncaya kadar ona el sürmez.²⁹ Daha sonra nüfusa kaydolmak üzere Beytülâhm'e giderler; İsa da orada dünyaya gelir.³⁰

Protevangelium'a göre ise, Meryem su almaya gitmişti. Su başında kadınlarla birlikteyken kendisini selamlayan ve bütün kadınlar arasında mübarek kılındığını bildiren bir ses duyar. Korkup hemen eve döner ve mâbedin perdesi için başladığı iplik eğirme işine devam eder. Bu sırada Rabb'in meleği karşısına çıkıp ona bir çocuk doğuracağını müjdelir.³¹

Hız. Peygamber (sav) dönemindeki Hıristiyanlar da İsa'nın babasız dünyaya geldiğini kabul ediyorlardı. Âl-i İmrân suresinin bazı âyetleri hicretin 9. yılında Medine'ye gelen 60 kişilik Necran heyeti hakkında nazil olmuştur. Necranlılar, Hız. Peygamber'le, İsa'nın tanrılığı konusunu tartışmışlar, "Madem İsa'nın beşerden bir babası olmadığı müsellemdir, o halde onun Allah olması gerekir" demişlerdi. Âl-i İmrân 59. âyetle bunlara bir nevi şöyle cevap verilmiştir: "Hazreti Âdem'in beşerden bir babası olmadığı malûm ve müsellemdir. Halbuki bütün insanların şahadetiyle Âdem ne Allah'dır ne de ibnüllahdır. İşte İsa da tıpkı onun gibi ne Allah ne de ibnüllahdır. Allah İsa'nın vâlidî değil hâlîki ve rabbidir, İsa ancak ibni Meryemdir."³²

İncil'in açık ifadesine ve hıristiyan geleneğindeki genel kabule rağmen, İsa'nın babasız dünyaya gelişi Cerinthus, Cerdo ve Marcion gibi erken dönem bazı Hıristiyanlar tarafından kabul edilmemiştir. Cerinthus, İsa'nın aslında Meryem ile Dülger Yusuf'un birlikteliğinden dünyaya geldiğini söylemiştir.³³ Muhammed Ali'nin de Cerinthus'un görüşünü, Kur'an'ın açık ifadesine tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Son zamanlarda bazı araştırmacılar İsa'nın bakire Meryem'den doğduğu inancına mesnet teşkil eden ifadelerin Luka İncili'ne sonradan ilave edildiğini ileri sürmüşlerdir. J. Hick ve A. Pike gibi bazı yazarlar ise bu inancın bir mitos olduğu görüşünü savunmuşlardır.³⁴ Mustafa Öztürk'e göre İsa'nın bakire Meryem'den doğmasının kadim kültürlerde var olan bir mitos olduğu söylenemeyeceği gibi, bildiğimiz mucize kavramıyla da izah edilemez. Onun doğması sebep-sonuç ilişkisine uygun şekilde gerçekleşmiştir. İsa'nın sebep-sonuç ilişkisine uygun şekilde dünyaya geldiğine dair bir delile sahip olmamız onun doğumunu, sözgelişi, otomobilin canlı bir hayvana dönüşmesi gibi bir olağandışı hadise olarak görmemizi gerektirmez.³⁵ Kur'an'ın teosentrik dil dizgesi özelliği sebebiyle ayetlerde İsa'nın varlık kazanma sebepleri hafzedilerek sadece sonuç zikredilmiştir. Hemen bütün Müslümanlar bu eksiltili ifadeyi apaçık bir mucizeye hamletmişlerdir. Oysa İsa, her insan gibi dünyaya gelmiştir.³⁶ Ayrıca babasız dünyaya geldiği kabul edilse bile, bunu bir şekilde izah etmek mümkündür. Mesela Meryem, genellikle iki bireyle gerçekleşen eşeyli üremenin istisnası kabul edilen tek yanlı eşeyli üreme ya da döllensiz üreme (partenogenez) yoluyla hamile kalmış olabilir.³⁷

Hikmet Zeyveli, âyetlerin zahirinden İsa'nın doğumunun "sıra dışı bir doğum olarak görüldüğünü" kabul etmekle birlikte, mucizelerin tabiat kanunlarına aykırı olamayacağını temel ilke olarak benimsediğinden, bu sıra dışı durumu, Meryem'in *hermafrodit klinefelter* yapıya sahip olmasıyla izah etmeye çalışır. Normal bir erkek XY, normal bir kadın XX cinsiyet kromozomlarına sahip iken *klinefelter* türlerin cinsiyet kromozomları XXY olur. Genellikle *hermafrodit klinefelter* kısır bir tür olarak bilinmekle birlikte, uygun sıcaklık ve kimyasallarla dölleniş bir yumurtanın gelişerek bir bireyi oluşturduğu görülen *parthenogenesis* adı verilen bir olgunun mevcut olduğu ifade edilir. Eğer *parthenogenesis* için uygun koşullar sağlanırsa *klinefelter* türünün yumurtasının dölleniş

²⁹ Matta, 1/18-25.

³⁰ Luka, 2/1-7.

³¹ Harman, "Meryem", 29/237.

³² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/1119-1120.

³³ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 261.

³⁴ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 262.

³⁵ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 262-263.

³⁶ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 263.

³⁷ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 263.

olmadan da bir cenine dönüştürüleceği düşünülmektedir. Omurgasız canlılarda görülen *homogenesis*'te olduğu gibi bu bebek dişi olabilir. Diğer yandan *klinefelter* türü annedeki Y kromozomunun varlığı bebeğin erkek olmasını sağlayabilir.³⁸ Bu tür bir durum, bildiğimiz kadarıyla insanlar arasında hiç gerçekleşmemiş bir ihtimal olarak önümüzde durmaktadır. Kur'an'da Hz. İsa'nın yaratılışının açıkça Hz. Âdem'in yaratılışına benzediği şeklindeki kayıttan onun babasız dünyaya geldiği net olarak anlaşıldığı halde konuyu belki hiç gerçekleşmemiş bir ihtimalle izah etmek oldukça şaşırtıcıdır.

Hz. Meryem'in *hermafrodit klinefelter* türü bir varlık olarak değerlendirilmesi normal kişi olmadığı anlamına gelir. Oysa Meryem'in annesinin "Onu kız/dişi (ünsâ) doğurdum"³⁹ ifadesi, kesin olarak Hz. Meryem'in normal bir kadın olduğunu göstermektedir.

Hikmet Zeyveli, "Onu doğurunca, (İmrân'ın hanımı) 'Rabbim!' dedi, 'Onu kız doğurdum.' - Oysa Allah, onun ne doğurduğunu daha iyi bilir- Erkek, kız gibi değildir (Ve leys'e'z-zekeru ke'l-ünsâ).⁴⁰ Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum."⁴¹ âyetindeki, 'Allah, onun ne doğurduğunu daha iyi bilir' ve 'Erkek, kız gibi değildir' ifadelerinin, Meryem'in aslında bir *hermafrodit klinefelter* olduğuna, Y kromozomunun varlığından dolayı teknik olarak normal bir dişiden farklı olduğuna dair bir ipucu verdiğini ileri sürmektedir.⁴²

Önce yukarıdaki âyeti doğru anlamamız gerekir: Âyette geçen "Allah, onun ne doğurduğunu daha iyi bilir." ifadesinin Allah'a ait oluşunda bir ihtilaf yoktur. Bundan sonra gelen "Erkek, kız gibi değildir" ifadesi tefsir ve meallerin çoğunda Hz. Meryem'in annesinin sözü, bazılarında ise Allah'ın sözü olarak kabul edilmiştir. Biz konunun akışından sözün Allah'a ait olması gerektiğini düşünüyoruz. Sözün Meryem'in annesine ait olduğu kabul edilmesi halinde ifadenin "Kız, erkek gibi değildir" olması gerekir. Oysa ifade "Erkek, kız gibi değildir" şeklindedir. Müfessirlerin çoğu "ez-zeker" ve "el-ünsâ" kelimelerinin başındaki lam-ı tarifleri cins için kabul etmişlerdir. Bizim kanaatimize göre her iki kelimenin başında bulunan bu harfler Beydâvî'nin (ö. 685/1286) ifade ettiği gibi ahd içindir.⁴³ Bu durumda "ez-zeker (erkek)", Meryem'in annesinin zihninde tasavvur ettiği erkek, "el-ünsâ" da Meryem olmaktadır. Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) dediği gibi o zaman âyetin manası şöyle olur: "Senin doğurmayı istediğin erkek, sana hibe edilen kız gibi değildir."⁴⁴ Yani Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir; (Meryem'in annesinin Beyt-i Makdis'e hizmet etmesini düşündüğü) erkek, (ileride İsa'yı doğuracak olan) bu kız gibi değildir. (Bu kız, o erkekte daha hayırlıdır). Bu ayette anlatılan kız ve erkek kavramlarından ve bu muhtevadan Hz. Meryem'in *hermafrodit klinefelter* olduğu anlamını çıkarmak, insanoğlunun aklına en son gelecek şeydir.

Kur'an'a göre Meryem'in İsa'ya hamile kalması tamamen "Allah'ın kendi ruhundan Meryem'e üflemesiyle"⁴⁵ gerçekleşmiş bir hadisedir. Üfleme de Allah'ın "ol"⁴⁶ emrinden ibarettir. Kur'an'da "kün fe-yekûnû" tabiri, genellikle olmayan bir şeyin yaratılması için kullanılmıştır.⁴⁷ Meryem'in hamile kalması olayı da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Diğer taraftan Meryem'in hamile kalmasının tabii kanunlar çerçevesinde meydana gelen bir olay olmadığı Cebrail'in araya girmesinden de anlaşılmaktadır. Meryem hamile kalınca Cenâb-ı Allah

³⁸ Hikmet Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb* (İstanbul: Kuramer Yayınları, Ekim 2018), 122-123.

³⁹ Âl-i İmrân, 3/36.

⁴⁰ Âyet-i kerimedeki bu ifade, İmran'ın karısının doğurduğu kızın, hayalinde canlandırdığı ve adadığı erkekte daha hayırlı olacağına işaret etmektedir. Çünkü bu kız, Hz. İsa'nın annesi olacaktır.

⁴¹ Âl-i İmrân, 3/36.

⁴² Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 122-123.

⁴³ Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'ik-ı gâvâmiği't-te'vîl*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407), 1/356; Nâsirüddin Ebü Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzi el-Beydâvî, *Envâru't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlı (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418), 2/14. Beydâvî akabinde bunların cins için olabileceğini de ekler.

⁴⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/356.

⁴⁵ el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12. Kur'an'da Hz. Âdem'in topraktan yaratılmasıyla ilgili ifadeler ne ise, Hz. İsa'nın yaratılmasıyla ilgili olarak da benzer ifadeler kullanılmıştır. Bk. el-Hicr 15/29; Sâd 38/72.

⁴⁶ Âl-i İmrân, 3/59.

⁴⁷ Bk. el-En'âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsîn 36/82; Gâfir 4/68.

Cebraîl'i göndermiş, o da onun yanında tam bir insan şeklinde görünmüş ve kendisine hamile olduğunu haber vermişti. Bunu da “insanlara bir mucize, katından bir rahmet kılmak için böyle takdir ettiği” söylemişti. Meryem'in hamileliği bu şekilde gerçekleşmiştir.⁴⁸

Zeyveli, Kur'an'da iki defa geçen “O'na (Meryem'e) ruhumuzdan üfledik” anlamına gelen *فَنفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا*⁴⁹ âyetinde zamirin dişil (müennes), *فَنفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا*⁵⁰ âyetindeki zamirin eril (müzekker) olarak kullanılmış olduğuna da dikkat çekerek⁵¹ Hz. Meryem'de hem erkeklik, hem dişilik özelliğinin bulunduğu işaret etmiştir.

Enbiyâ 21/91'deki *هَا* (hâ) zamirinin Meryem'e raci olduğu hususunda ittifak vardır. Tahrîm 66/12'deki *هِيَ* (hi) zamîrinin mercii konusunda ihtilaf edilmiştir. Taberî (ö. 310/923), Zeccâc (ö. 311/923), Zemahşerî, Mâverdî (ö. 450/1058), İbn Atıyye (ö. 541/1147), Fahreddin Râzî (ö. 606/1210), Muhammed Seyyid Tantâvî (ö. 2010) gibi müfessirler elbisesinin yaka yırtmacına,⁵² Beydâvî, İbn Kesîr (ö. 774/1373) ve Elmalılı M. Hamdi Yazır (ö. 1942) gibi müfessirler ise Hz. Meryem'in fercine raci olduğunu tercih etmişlerdir.⁵³ Râzî, zamirin İsa'ya raci olduğuna dair bir görüşün olduğunu da zikreder. Bu durumda anlam, bedende hayatın kendisiyle zahir olacak şeyi onda yarattık şeklinde olmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın *Kur'an Yolu* tefsirinde zamirin Meryem'in rahmine, rahmindekine yani İsa'ya raci olduğu ifade edilmiştir.⁵⁴ Bize göre zamirin nereye raci olduğu meselesi çok önemli değildir. Konu Allah'ın yaratmasıyla ilgili olduğu için zamirin Meryem'in fercine delâlet etmesini de garipsemiyoruz. Sonuç itibariyle Meryem'in rahminde İsa'nın babasız olarak yaratılması yüce Allah'ın yaratma çeşitlerinden biridir ve bu haliyle mucizedir. Çünkü bu yaratmada hâriku't-tabîa bir durum vardır. Ayrıca zamirin müzekker olmasının Hz. Meryem'de erkeklik özelliğine işaret etmesi gibi bir durum da söz konusu değildir.

Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi yapısı itibariyle hissî/kevnî bir mucize olup, amacı bakımından Hz. İsa hakkında bir ikram, Hz. Meryem hakkında ise bir nusret mucizesidir.

2. Beşikte İken Konuşması

Âyetlerin açık ifadesine göre İsa beşikte iken de yetişkin iken de insanlarla konuşmuştu.⁵⁵ Müfessirlerin kahir ekseriyetine göre İsa konuşmasını, Allah'tan bir mucize olarak henüz konuşma dönemine gelmeden önce yapmıştır.

Muhammed Esed (1900-1992), “mucizenin Allah'tan gelen bir olağan-dışı mesajı anlattığını ve normal olarak insan aklının ulaşamayacağı ruhî bir hakikati bazen sembolik biçimde de olsa gösterdiğini, ancak böyle olağanüstü, ‘mucizevî’ mesajların bile, ‘tabiatüstü’ olarak nitelendirilemeyeceğini söylemektedir.”⁵⁶ Peygamberlere ait bütün hissî mucizeleri tevil edip olağanüstü nitelikte olmadıklarına dair çeşitli yorumlar yapan Esed, bu olayı mecaza hamletmek suretiyle olağanüstü bir olay olmadığını ortaya koymaya çalışır. Ona göre bu âyet, Hz. İsa'nın çok

⁴⁸ Meryem 19/16-21.

⁴⁹ el-Enbiyâ 21/91.

⁵⁰ et-Tahrîm 66/12.

⁵¹ Zeyveli, *İlâhî Dinlerde Mucize ve Gayb*, 123.

⁵² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 23/500; Ebû İshâk İbrahim b. es-Seriyy b. Sehl ez-Zeccâc, *Ma'âni'l-Kur'ân ve i'râbu*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988), 5/196; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 6/48; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/573; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahman b. Temmâm b. 'Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz fi tefsiri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422), 5/335; Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb: et-Tefsîru'l-kebîr* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1420), 30/575; Muhammed Seyyid Tantâvî, *et-Tefsîru'l-vasîl li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, (1997-1998), 14/484.

⁵³ Beydâvî, *Envârü't-tenzîl*, 5/226; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 8/194; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 7/5134.

⁵⁴ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu – Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 5/412.

⁵⁵ Âl-i İmrân 3/46; el-Mâide 5/110; Meryem 19/30.

⁵⁶ Zeynep Gürlü, *Kur'an'daki Mucize Haberlerine Yaklaşımlar: İbn Âşûr ve Muhammed Esed Örneği*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Kayseri: Ocak 2016), 101.

küçük yaştan itibaren ilham kaynağı olan peygamberce bilgeliğe sahip bulunduğuna işaret etmektedir.⁵⁷ Mustafa İslâmoğlu âyetin mealini kelimelerin zahiri anlamına uygun şekilde verse de, o da maksadın mecazî olduğunu ve “(kıdemli Yahudi din adamları tarafından) daha dünkü süt bebesi olarak görüldüğü ilk gençlik döneminde de erişkin insanlara hakkı konuşacak.” anlamına geldiğini belirtmektedir.⁵⁸

Şurası muhakkak ki, âyetlerin siyak ve sibakını dikkate aldığımızda burada mecaza gitmeyi gerektirecek bir durum olmadığı açıktır. Ancak hissi mucizeler kökten reddedildiği zaman, aşırı zorlamalı yorumlara gitmekten başka çare kalmamaktadır.

Hikmet Zeyveli ise âyette geçen kelimelerin aslında meallerde verilen anlamlara değil, tabiat kanunlarına uygun düşen anlamlarda olduğunu ileri sürer ve bu iddiasını şu şekilde temellendirmeye çalışır:

a. “Bebek şöyle konuştu: “Şüphesiz ben Allah’ın kuluym. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni bir peygamber yaptı. / “Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâti emretti.” / “Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı.”⁵⁹ âyetleri, “beşikteki bir çocuğun değil, görev almış yetişkin bir peygamberin konuşmasıdır.”⁶⁰ Dolayısıyla “fi’l-mehdi” ifadesini “beşikte iken” değil, “bir civan (gencecik) iken” şeklinde tercüme etmek gerekir.

Oysa, “(Meryem) onu (İsa’yı kucağında) taşıyarak kavmine getirdi. Onlar şöyle dediler: ‘Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın! / Ey Hârûn’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.’ / Bunun üzerine (Meryem, bebekle konuşmaları için) onu işaret etti. (Yahudiler), “Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?’ dediler. / Bebek ise, ‘Şüphesiz ben Allah’ın kuluym. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni bir peygamber yaptı’ diye konuştu.”⁶¹ âyetleri, Hz. İsa’nın, annesi onu kucağında taşıırken konuştuğunu açık ve net olarak ortaya koymaktadır. Ayette geçen “el-mehd” kelimesi Arap lügatinde çocuğun uyuması için hazırlanan döşek (mehdü’s-sabî) anlamına gelir.⁶² Türkçeye beşik diye çevrilir. Bazı müfessirler “fi’l-mehdi” tabirinin “ana kucağı” anlamına geldiğini ifade etmişlerdir.⁶³ Kur’ân-ı Kerim’de yeryüzünün insanın yürüyüp dolaşabileceği özellikle yaratılıp hazırlandığını ifade etmek için de “mehd” ile aynı kökten gelen, “el-mihâd” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime döşenen, hazırlanan mekân anlamına gelir. Dolayısıyla “fi’l-mehdi” tabiri “bir civan (gencecik) iken” değil, “beşikte iken” anlamına gelir.

Diğer taraftan İsa konuşacak yaşta “bir civan” ise hem Meryem’in Yahudilere kendisiyle konuşları için İsa’yı işaret etmesinin, hem de onların “Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?” demelerinin bir anlamı olmaz. Eğer İsa konuşabilen bir yaşta idiyse doğrudan onunla konuşurlardı. Âyetteki “fi’l-mehdi = beşikte iken” kaydından Hz. İsa’nın o zaman konuşma çağına gelmemiş bir çocuk olduğu anlaşılmaktadır.

Âl-i İmrân’ın 46. ve el-Mâide’nin 110’uncu âyetlerinde Hz. İsa’nın hem beşikte, hem de yetişkin iken konuştuğu ifade edilmiştir. Eğer “fi’l-mehdi” ifadesi, kendisine peygamberliğin verildiği yaşta “bir civan” anlamına geliyorsa, bu kişi aynı zamanda yetişkin bir kişidir. Oysa âyette “yetişkin iken” anlamında “kehlen” kelimesi kullanılmıştır. Siyak ve sibaktan anlaşıldığına göre “fi’l-mehdi” tabirinin “kehlen” tabirinin zıddı olması gerekir. Bu durumda “fi’l-mehdi” “beşikte iken” anlamına gelir.

⁵⁷ Muhammad Asad, *The Message Of The Qur’an* (Gibraltar: Dâr Al-Andalus Limited, 1980), 120 (Note 33).

⁵⁸ Mustafa İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur’an: Gerekçeli Meal-Tefsir* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010), 103 (Not 1).

⁵⁹ Meryem, 19/30-32.

⁶⁰ Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 135.

⁶¹ Meryem, 19/27-30.

⁶² Ebû Abdurrahman el-Halil el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-‘ayn*, thk. Mehdi el-Mahzumî & İbrahim es-Sâmerî (byy.: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, ty.), 4/32.

⁶³ Taberî, *Câmi’u'l-beyân*, 18/189.

“Fi’l-mehdi” ifadesi zarfiyet ifade eden “f” harf-i ceriyle gelmiştir. Bu ifade ise İsa’nın o sırada beşikte (anne kucağında) olduğunu gösterir. Eğer bu ifade “bir civan iken” anlamında olsaydı, ifadenin “kehlen” lafzında olduğu gibi meselâ “şebâben” şeklinde hal olarak gelmesi gerekirdi.

Nereden bakılırsa bakılırsın, “fi’l-mehdi” tabiri “Sen henüz ana kucağında/ken/kundaktayken” anlamına gelmektedir.

Zeyveli, “*fe-âtet bihî kavmehû tahmiluhû*” âyetine,⁶⁴ “onu (kucağında) taşıyarak kavmine getirdi” şeklinde anlam vermenin doğru olmadığını söyler; bazı hadis ve âyetlerde “hamile” fiilinin “götürmek” ve “bindirmek” manasında kullanıldığından hareketle, âyete “Çocuğunu (bir bineğe) bindirerek, kavmine getirdi” anlamını verir ve konuyu şöyle özetler: “O, kucaktaki bir bebek değildi; tebliğ görevini almış bir peygamberdi. Ancak, kibirli Yahudi hahamlar, Hz. İsa’yla konuşmaya tenezzül etmiyorlardı; Onu ‘ağzı süt kokan’ nev-zuhur bir çocuk (*fi’l-mehdi sabiyyen*) görüyorlardı. Meryem 19/27-32 âyetleri bu gerçekleri dile getirmektedir.”⁶⁵

“Hamile” fiili “ilâ” harf-i ceriyle birlikte geldiği, yani “ilâ”nın müteallak olduğu zaman “götürmek” anlamına gelir. Âyette ise “hamile” fiili harf-i cersiz gelmiştir. Bu durumda “hamile”, taşımak, yüklenmek anlamına gelir. Meryem, 19/27. âyetteki anlamı da budur. Hemen bütün müfessirlerin yorumları ve meallerdeki ifadeler, “hamile” fiilinin “taşdı” anlamına geldiğini göstermektedir.

Bir de Zeyveli, *وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَرْثًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ* (Tebük seferine katılmak için) kendilerini bindirip (cepheye) sevk edesin diye sana geldikleri zaman, senin, ‘Sizi bindirebileceğim bir şey bulamıyorum’ dediğin; bu uğurda harçayacakları bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökme dökme geri dönen kimselere de bir sorumluluk yoktur.”⁶⁶âyetinde iki defa geçen “tahmile” ve “ahmilü” fiillerinin bindirmek anlamına geldiğini şahit göstermektedir.

Esasen burada da konu harf-i cerle ilgilidir. “Hamile” fiili “alâ” harf-i ceriyle birlikte gelirse, “bir şeyin üzerine yüklemek” anlamına gelir.

“*Li-tahmilehüm*” tabiri, “onları taşımak için” anlamına gelir; onların taşınması ise Hz. Peygamber’in onları bir bineğe bindirmesiyle olur. Âyetin burada mecaz yoluyla “bindirmek” anlamına geldiği doğrudur. Ancak bu ifadeyi âyetin devamında gelen “*mâ ahmilüküm aleyhi = sizi üzerine yükleyeceğim şey*” anlamına gelen kısım ile birlikte ele almak gerekir. Burada “hamile” “alâ” harf-i ceriyle birlikte gelmiştir. Böyle olunca fiil, lafzen “bindirmek” anlamına gelir. Bir nevi ikinci “hamile aleyhi” fiili sebebiyle birinciden “alâ” hazfedilmiştir. Lafzın letafeti bunu gerektirmektedir. Dolayısıyla “hamile” fiilinin buradaki kullanım şekli tam olarak Zeyveli’yi desteklemez.

Konuyu bir de âyetin (Meryem, 19/27) iç bağlamı itibariyle değerlendirmek lazımdır. Âyetin ikinci kısmında Yahudiler, Meryem’e “*Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!*” diyerek onu zina etmekle itham etmişlerdir. Onların bu ithamları da Hz. İsa’nın konuşmasının bebek iken gerçekleştiğini gösterir. İsa’nın otuz yaşına geldiğinde Meryem’e bu ithamı yapmalarının bir anlamı olmaz. Bir de yetişkin İsa’nın yanında iken bunu yapmaları pek makul değildir. Böylesi olaylarda ilk infialer olayın cereyan ettiği anda meydana gelir. Dolayısıyla eğer Yahudiler Meryem’i zina ile itham edeceklerse, bunun İsa’yı kucağına alıp Nâsıra’ya geldiği zaman yapmış olmalıydılar. İsa büyüyüp genç bir delikanlı olduktan sonra yanında annesi Meryem’e zina ithamında bulunmalarının ne psikolojik ve ne de sosyolojik bir karşılığı yoktur.

b. Hz. İsa’nın yaptığı konuşma bir peygamber konuşmasıdır. Bu da yetişkin iken olmuştur.⁶⁷

⁶⁴ Meryem, 19/27

⁶⁵ Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 136-137.

⁶⁶ et-Tevbe, 9/92.

⁶⁷ Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 135.

Hız. İsa'nın konuşmasının peygamber iken yapılan bir konuşmaya benzediği doğrudur. Esasen burada İsa'nın, "*Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı...*" gibi ifadeleri daha çok kıyamet alametlerini anlatan ayetlere benzemektedir. İstikbalde meydana geleceği kesin olan bazı olayların bazen Kur'an'da geçmiş zaman kipiyle anlatıldığı görülmektedir.⁶⁸ Hız. İsa'nın sözlerini de bu şekilde değerlendirmek gerekir: Yani "verdi" değil, "verecek"; "yaptı" değil, "yapacak" şeklinde anlamak lazımdır. Bu husus Kur'an'ın anlatım metotlarından biridir. Arapçada olduğu gibi Türkçede de bu tür bir üslup kullanılmaktadır. Meselâ, bir şeyin kesin olarak yapılmasını istediğimiz zaman, "Tamam! Bu iş bitti" deriz. Oysa henüz olup biten bir şey yoktur. Hız. İsa da kendisi sebebiyle annesinin zan altında bırakılmaması için, gelecekte kesin olarak peygamber olacağını geçmiş zaman kipiyle ifade etmiş ve Meryem'e baskı yapanların zihnine "Peygamber olan bir zatın annesi zinakâr olamaz!" manası yerleştirilmek istenmiştir.

c. "Şayet (bu konuşmalar) beşikteki çocuğun konuşması olsaydı, bu konuşmadan hemen sonra, daha önce kendisini muhatap almak istemeyen Yahudi hahamlarının (veya dinleyenlerin) bundan etkilenerek dehşete kapılmaları veya O'na iman etmeleri beklenirdi. Oysa âyetlerden böyle bir sonuç çıkmamaktadır."⁶⁹

Yahudilerin bir bebek iken Hız. İsa'nın bu konuşmasından etkilendikleri kesindir. Eğer böyle olmasaydı Hız. Meryem'e veya Hız. İsa'ya bir kötülük yaparlardı. Oysa sünnet ettirilip gerekli takdimelerde bulunmak için Kudüs'e mabede götürüldüğünde, Simeon adlı sâlih ve dindar bir adam ile kendini mâbede adanmış Anna adındaki yaşlı bir kadın, onun beklenen Mesih olduğu⁷⁰ kanaatine varmışlar,⁷¹ Nâsıra'ya döndükten sonra da hiç kimse kendilerine bir kötülük yapmamıştır. Bu kabul ve davranışlar sebepsiz değildir.

Öte yandan inkârcıların bir mucize karşısında hemen imana geleceklerini de beklememek doğru değildir. Kur'an'a bakıldığında peygamberlerin mucize göstermesi karşısında çok az insanın iman ettiği görülecektir. Ayrıca burada bir tebliğ söz konusu olmadığı için, Hız. Meryem'i eleştirenlerin neden iman etmediklerini sorgulamak da yersizdir. Hız. İsa'nın konuşması sadece annesinin zâniye birisi olmadığını göstermek içindir. Bu maksat da gerçekleşmiştir.

d. "Hız. İsa'ya birçok mucize izafe ederek onu ilâhlaştıran Hıristiyan kutsal geleneğinde 'beşikte konuşan İsa' mucizesine rastlanmamaktadır."⁷² Yani Zeyveli, "Hız. İsa'yı ilahlaştırmak için bahane arayan Hıristiyanlarda böyle bir bilgi olsaydı, onu mutlaka kullanırlardı" demek istiyor.

İncillerde "beşikte iken konuşan İsa" mucizesinden bahsedilmediği doğrudur.⁷³ Bunun sebeplerini şöyle açıklayabiliriz: Hız. Meryem, İsa'yı doğurmadan önce memleketi olan Nâsıra'da ikamet ediyordu. Ancak İsa'yı Beytlehem'de doğurdu ve Kudüs'te mabede takdime sunduktan sonra kuağında İsa ile tekrar Nâsıra'ya döndü. Hız. İsa'nın konuşması bu sırada olmuştur. O sıralarda Nâsıra birkaç yüz kişinin hayatını sürdürdüğü küçük bir yerleşim merkeziydi. Ne Eski Ahid metinlerinde ne de Galilee bölgesinde 63 şehre atıfta bulunan Talmud'da Nâsıra'ya bir gönderme bulunmaz. Yine Yeni Ahid ve ilk dönem Hıristiyan metinleri dışında dördüncü yüzyıla kadar hiçbir eserde Nâsıra şehrine bir atıf yapılmamıştır. Ayrıca Roma imparatorunun talebi üzerine Yahudi tarihini yazan Josephus de, 66-67 yılında gerçekleşen Yahudi isyanları çerçevesinde bölgede yer alan 45 şehirden söz ettiği halde, Nâsıra'dan bahsetmez. Bütün bunlar Nâsıra'nın dördüncü yüzyıla kadar küçük bir yerleşim yeri olduğunu gösterir. Yuhanna İncili'nde dahi İsa'yı duyanların durumu

⁶⁸ en-Nahl 16/1; el-Enbiya 21/1.

⁶⁹ Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 135.

⁷⁰ Luka, 2/25-38.

⁷¹ Ömer Faruk Harman, "İsâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/466.

⁷² Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 137.

⁷³ Harun Baş, *İnciller'de ve Kur'an'da Hız. İsa'nın Mucizeleri* (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 126.

garipseyip, “Nâsıra’dan iyi bir şey çıkabilir mi?”⁷⁴ diyerek önce ona inanmak istemedikleri kaydedilmiştir.⁷⁵

Hıristiyan kaynaklarında Nâsıra hakkında fazla bilgi bulunmadığı gibi, Hz. İsa’nın çocukluk ve gençlik yıllarına dair bilgi de oldukça sınırlıdır. “Hz. İsa, Erden civarında ve Galile’de tebliğ faaliyetine başlar. 27 veya 28 yılı Nisan ayında Paskalya’nın yaklaştığı günlerde Kudüs’e gelir, Paskalya’dan sonra Kudüs’ten ayrılıp Yahudiye diyarına gider ve burada Hz. Yahyâ ile aynı bölgede tebliğ faaliyetinde bulunur, ardından Galile’ye döner. Sinoptik İnciller’in verdiği bilgiye göre İsa’nın asıl tebliğ hayatı Galile’de geçer.”⁷⁶ Hz. İsa’nın tebliğ için Nâsıra’ya daha sonra sadece bir defa gittiği anlaşılmaktadır. Bu sıralarda Hz. İsa’nın beşikte iken konuştuğunu bilen kişilerin çoğu ölmüş olmalıdır. Dolayısıyla Hz. İsa’nın beşikte iken konuşmasını anlatan birisi bulunmamış olmalıdır. Ya da bildikleri halde konuşmamışlardır. İnsan her bildiğini konuşmaz. Belki de konuşmuşlar, fakat rivayet olarak sonraki asırlara nakledilmemiştir.

Diğer taraftan “Hıristiyanlık teolojisinde Hz. İsa’nın dünyevî hayatından çok ölümü, dirilmesi ve semaya urucu önem taşımaktadır. Bundan dolayı sahih sayılan bugünkü İncillerde dünyevî hayatına fazla önem verilmemiş, dünyevî hayatını ön plana çıkaran, çocukluğu ve gençliği hakkında bilgiler veren diğer İnciller ise sahih kabul edilmemiştir.”⁷⁷ Hz. İsa’nın çocukluk hayatının bilinmemesi de bu bilginin atlanmasına sebebiyet vermiş olabilir.

Ayrıca, Kur’an’da yer alan bir bilginin Hıristiyan kaynaklarında yer almaması onun i‘cazını gösteren bir durumdur. Bu husus Kur’an’ın geçmişe taalluk eden haberî mucizelerinden bir örnek sayılır. Kur’an’da yer alan tarihî bir bilgi başka kaynaklarda yer almıyorsa, Kur’an’da yer aldığı şekliyle doğru kabul edilmelidir.

Hz. İsa’nın beşikte iken konuşması yapısı bakımından hissi bir mucize olup, Hz. İsa hakkında bir ikram, annesi Meryem ve diğer akrabaları hakkında ise bir nusret mucizesi sayılır.

3. Çamurdan Yaptığı Kuş Heykelinin Canlanması

“Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim; o da Allah’ın izniyle hemen kuş oluverir.”⁷⁸ âyetinin açık ifadesine göre Hz. İsa çamurdan kuş heykeli yapar, bu heykele üflediği zaman kuş canlanırdı. Müfessirlerin çoğu bu durumu Hz. İsa’nın bir mucizesi olarak kabul etmiştir.⁷⁹ Bazı müfessirler ise heykele üfleyen kişinin İsa olması sebebiyle, onun nefesinde hayat veren bir özellik olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak üfleyen İsa olsa da yaratanın Allah olduğu kabul edilmiştir, “Allah’ın izniyle” ifadesinin bu anlamı desteklediğini söylemişlerdir.

Hz. İsa’nın çamurdan kuş heykeli yapıp buna üflemesiyle dirilmesi mucizesi İncil’de yer almaz.⁸⁰

Muhammed Esed’e göre, âyette geçen “tayr” kelimesi, “tâir” yani uçan mahlûk, uçan kuş demek, ya da “târa” fiilinin mastarıdır. O, bu kelimenin Kur’an’daki diğer kullanımlarına⁸¹ dayanarak, talih ya da kader anlamına geldiğini söyler. Ona göre, Hz. İsa, teşbih üslubuyla, İsrailoğulları’na, hayatlarının balçığından kendileri için yükselen bir kader tasarımı geliştireceğini, Allah’tan kendisine gelen ilhamla hayata geçirilen bu tasarımın Allah’ın izniyle ve imanlarının gücü ile onların gerçek kaderi olacağını îma etmiştir.⁸² Âyeti de bu görüşü istikametinde “Sizin için çamurdan, adeta

⁷⁴ Yuhanna, 1/45-46.

⁷⁵ Mahmut Aydın, “Nâsıra”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/398.

⁷⁶ Harman, “İsa”, 467.

⁷⁷ Harman, “İsa”, 466.

⁷⁸ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

⁷⁹ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 6/424-427; İbn Ebî Hâtim Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. el-Münzir et-Temîmî, *Tefsîru’l-Kur’ân’i’l-‘Azîm*, 2/655; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân’i’l-‘Azîm*, 2/44; Mahallî & Suyûtî, *Tefsîru’l-Celâleyn*, 73.

⁸⁰ Baş, *İncillerde ve Kurân’da Hz. İsa’nın Mucizeleri*, 126.

⁸¹ el-A‘râf 7/131; en-Neml 24/47.

⁸² Asad, *The Message Of The Qur’an*, 121 (Note 37).

kaderinizin suretini yapacağım ve sonra ona üfleyeceğim ki Allah'ın izniyle kaderiniz olsun" şeklinde çevirmiştir.⁸³

Esed'in hissî mucizeleri kabul etmemesi, onu Hz. İsa'nın kuş heykeline üflemesiyle canlanması olayını makul olmayan bir yorum yapmaya sevketmiştir. Müfessirler kahir ekseriyetle bunu mucize olarak kabul etmişlerdir. Biz de bu konuda müfessirlerin görüşüne katılıyoruz.

Çamurdan yaptığı kuş heykelinin canlanması yapısı bakımından hissi, gayesi bakımından bir hidayet mucizesidir.

4. Körü ve Alaca Hastasını İyileştirmesi

"Körü ve alacalıyı (ebras) iyileştiririm."⁸⁴ âyetinin açık ifadesine göre Hz. İsa körleri götürür hale getirir ve alaca hastasını iyi ederdi.

Râgıb el-İsfehânî'ye (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) göre "ebras", bilinen beyazlık, cüzzam hastalığı demektir. Ay'a da yüzündeki lekelerden dolayı bu isim verilmiştir. Alaca hastalığına benzetildiği için, ebras büyük bir karga türüne de ebras ismi verilmiştir.⁸⁵ İzzet Derveze (1888-1984), Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi, körleri ve alaca hastalarını iyileştirmesi olaylarını Allah'ın Hz. İsa'nın elinde izhar ettiği mucizeler olarak görür.⁸⁶

İncillerdeki ifadelerle göre de, Hz. İsa doğuştan veya sonradan kör olan insanlar kendisine gelip "Bizi iyileştir" deyince, önce onları bu illetten kurtarabilmek için iman etmelerini ve kendisine inanmaları sağladı. Buna dair İncillerde birçok örnek zikredilmiştir.⁸⁷ İncillere göre İsa cüzamlıları da iyileştirirdi. Bu konuda birçok olaydan bahsedilir.⁸⁸

Muhammed Esed, Hz. İsa'nın kör ve alacalı hastayı iyileştirmesini mecazî ve işarî anlamda ele almıştır. Ona göre kör, hakikate karşı gözleri görmeyen, cüzamlı da ruhen hasta olan demektir. Dolayısıyla Hz. İsa, ruhen hasta ve hakikate karşı kör olanları manen diriltiyordu.⁸⁹

Müfessirlerin kahir ekseriyeti bu iki olayı mucize olarak değerlendirmişler ve bunların nasıl cereyan ettiği hakkında detaylı bilgi vermişlerdir. Biz de bu görüşe katılıyoruz. Sözü hakikat anlamında ele almak mümkün iken mecaza gitmenin doğru olmayacağı görüşündeyiz.

Körü ve alaca hastasını iyileştirmesi yapısı bakımından hissi, gayesi bakımından bir hidayet mucizesidir.

5. Ölülere Diriltmesi

"Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim."⁹⁰ âyetinin açık ifadesine göre Hz. İsa ölüleri diriltirdi. Kur'an'da kaç kişiyi nasıl dirilttiği konusunda herhangi bir açıklama yoktur. İncil'e göre on iki yaşındaki bir kızı,⁹¹ dul bir kadının oğlunu⁹² ve Lazar adında bir adamı⁹³ diriltmiştir.

Muhammed Esed, Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi meselesini mecazî anlamda ele almış, En'âm Sûresi'nin 122. âyetinde geçen ölü (meyt) tabirinin bütün müfessirlerce mecaz kabul edildiğinden yola çıkarak Hz. İsa'nın ölüleri dirilttiğini ifade eden bu âyetin de mecazî bir anlam taşıdığını; âyetin ruhen ölmüş topluma yeniden hayat vermek anlamına geldiğini ileri sürmüştür.⁹⁴

⁸³ Asad, *The Message Of The Qur'an*, 120.

⁸⁴ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

⁸⁵ Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, thk. Safvan Adnan Davudî (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1992), 118.

⁸⁶ Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs* (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 1383), 7/150.

⁸⁷ Matta 9/27-30, 20/29-34; Markos 8/22-26, 10/46-52; Luka 18/35-43; Yuhanna 9/5-7.

⁸⁸ Matta 8/1-3, 4; Markos 1/40-44; Luka 5/12-14, 17/11-19.

⁸⁹ Asad, *The Message Of The Qur'an*, 121 (Note 38).

⁹⁰ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

⁹¹ Matta 9/18-19, 23-26; Markos 5/21-24, 35-36, 38-43; Luka 8/40-42, 49-50, 51-56.

⁹² Luka 7/11-16.

⁹³ Yuhanna 11/35-39.

⁹⁴ Asad, *The Message Of The Qur'an*, 121 (Note 38).

Hız. İsa'nın ölümleri diriltmesi müfessirlerin kahir ekseriyeti tarafından hakikat anlamında ele alınmış ve bu olay onun bir mucizesi olarak kabul edilmiştir. Esed'in yorumu için şunu diyebiliriz: Bir kelimenin bir yerde mecazî anlamda kullanılmış olmasından, başka yerlerde bu kelimenin mecazî anlamda kullanıldığı anlamı çıkarılamaz. İki ayrı yerdeki kullanımlar arasında benzerlikler olması için bir münasebet olması gerekir. Oysa iki ayet arasında hiçbir münasebet yoktur. Dolayısıyla Âl-i İmrân 3/49. âyeti, el-En'âm 6/122. âyet zaviyesinden yorumlamak mümkün görünmemektedir.

Ölümlerin diriltmesi olayı, yapısı bakımından hissi, gayesi bakımından bir hidayet mucizesidir.

6. İnsanların Evlerinde Yedikleri ve Biriktirdikleri Şeyleri Haber Vermesi

“Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm.”⁹⁵ âyeti Hız. İsa'nın açık bir mucizesini haber verir. Müfessirlerin kahir ekseriyeti son dört maddede zikrettiğimiz olayların Hız. İsa'nın ayrı ayrı birer mucizesi olduğunu kabul etmişlerdir.⁹⁶

İncillerde Hız. İsa'nın insanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi gibi bir mucizesine yer verilmemiş olsa da, gaybtan haber vermekle ilgili başka mucizelerine yer verilmiştir. Buna göre Hız. İsa, Sâmiriyeli bir kadının önceki yaşamından⁹⁷ ve gelecekte meydana gelecek olan bazı olaylardan haber vermiş,⁹⁸ din bilginlerinin ve bazı öğrencilerinin içinden geçenleri bilmiştir.⁹⁹

Muhammed Esed âyeti “Neleri yiyebileceğinizi ve evlerinizde neleri saklayabileceğinizi size bildireceğim” şeklinde tercüme etmek suretiyle hakiki anlamı terk ederek, mecaza gitmeyi tercih etmiştir. Bu sözle Hız. İsa, “bu dünyada hangi güzel şeylerden yararlanmanız ve hangi güzel davranışları öteki dünya için bir hazine olarak saklamanız gerektiğini size haber vereceğim” demek istemiştir.¹⁰⁰

Hikmet Zeyveli de, Hız. İsa'ya verilen bütün mucizelerin mecazî anlatımdan ibaret olduğunu, olağanüstü herhangi bir duruma işaret etmediğini iddia etmektedir. Durumun böyle olduğuna dair İncil ve Kur'an'daki bazı mecazî anlatımları örnek gösterir.¹⁰¹ Zeyveli'nin mecaza örnek olarak verdiği hususları diğer müfessirler de aynı şekilde yorumlamışlardır. Ancak bir yerde mecazî anlamda kullanılan bir kelimenin diğer yerlerde mecazî anlamda kullanıldığı göstermez. Nitekim müfessirler onun dediği hususlarda Zeyveli'ye katılırken bu dört olayda ona katılmazlar. Zeyveli buradaki mecaz görüşünde yalnız kalmaktadır.

Âl-i İmrân 3/49. âyetin başında bu dört olay *أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ* “Ben size Rabbinizden bir mucize (âyet) getirdim” ifadesi ile takdim edilir. Yani olaylar daha zikredilmeden önce bunların birer mucize oldukları vurgulanmıştır. Ayetin sonu “*إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ*” “Eğer inananlardan iseniz bunda sizin için ibret vardır” şeklindedir. Bu kayıt da söz konusu dört olayın olağanüstü nitelikte birer mucize olduğunu gösterir.

Diğer taraftan Hız. İsa'nın insanların yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri bilmesi olayını mecaza hamletmek pek mümkün görünmemektedir. Eğer bu olay olağanüstü nitelikte bir mucize ise, aynı bağlamda anlatılan diğer üç olay da mucize olmalıdır.

Üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı maddelerin yer aldığı âyetin sonundaki “*Hani sen, İsrailoğulları'na açık mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr*

⁹⁵ Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110.

⁹⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 6/424-435; Mâverî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 1/394-395; Ebû İshâk İbrahim b. es-Seriy b. Sehl ez-Zeccâc, *Ma'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988), 1/413-414; İbn 'Atıyye, *el-Muḥarrerü'l-vecîz*, 1/438-440; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 8/227-230.

⁹⁷ Yuhanna 4/6-9, 13-15, 16-17, 29.

⁹⁸ Matta 24/1-2, 26/6-11, 19-23, 31, 33-35; Markos 13/1-2, 14/16-20, 27, 29-31; Luka 21/5-6, 22/13-22, 31-34; Yuhanna 6/71, 13/9-11, 36-38.

⁹⁹ Matta 9/1-5; Markos 2/1-9, 33-37; Luka 5/17-23, 9/46-49.

¹⁰⁰ Asad, *The Message Of The Quran*, 121 (Note 39).

¹⁰¹ Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 126-137.

edenler, 'Bu, ancak açık bir büyüdür' demişlerdi"¹⁰² ifadesi, bunların, Hz. İsa'nın çeşitli iyilikler yapan bir kişi olduğu anlamında bir mecaz değil, Hz. İsa'nın Allah'ın izniyle bu olayları hakikaten gerçekleştirdiğini göstermektedir.

İnsanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi, yapısı bakımından haberî, gayesi bakımından bir hidayet mucizesidir.

Âl-i İmrân 3/49. âyetin *وَ رَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ (Allah onu) İsrailoğulları'na peygamber olarak (gönderecek)* şeklinde başlaması, bundan sonra anlatılan dört olayın da Hz. İsa'nın nübüvvetine delil olmak üzere anlatıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bunların her biri amacı bakımında birer hidayet mucizesi niteliğindedir.

7. Semadan Sofra İndirilmesi

Konuyla ilgili âyetler şöyledir: *قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتُنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ (113) قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (114) قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنزِلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدَ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ (115)* *"Hani havariler de, 'Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi?' demişlerdi. İsa da, 'Eğer mü'minler iseniz, Allah'a karşı gelmekten sakının' demişti. Onlar, 'İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın. Senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona, (gözü ile) görmüş şahitlerden olalım' demişlerdi. Meryem oğlu İsa, 'Ey Allahum! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofrayı indir ki; önce gelenlerimize (zamanımızdaki dindaşlarımıza) ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden (gelen) bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandıranların en hayırlısıdır' dedi."*¹⁰³

Müfessirlerin çoğuna göre Hz. İsa'nın bu duasının akabinde yüce Allah gökten bir sofrayı indirmiştir.¹⁰⁴

Klasik tefsirlerde Havarilere bir şey indirilmediğine dair görüşler yer almıştır. Mesela Mücahid'den gelen bir rivayete göre onlara bir şey indirilmemiş olup bu âyetler Allah'ın darb-ı mesellerinden biridir. Hasan-ı Basrî'ye (ö. 110/728) göre de onlara bir şey indirilmemiştir.¹⁰⁵

Muhammed Esed'e göre Kitab-ı Mukaddes'te yer alan bu olay İsa'nın günlük yiyecek isteğinin bir yansıması gibi görünmektedir. Çünkü dini terminolojide insana gelen her fayda, kendi çabasıyla elde edilmiş olsa bile, "gökten gönderilmiş" sayılır.¹⁰⁶ Bir nevi Havariler, rızıklarının bolca verilmesi konusunda Hz. İsa'dan kendileri için dua etmiş gibidirler. Bu anlamın esas alınması halinde ortada olağanüstü bir durum bulunmamaktadır. Ayrıca, "*İnnî münezziluhâ*" âyetindeki "*münezzil*" kelimesini Arap gramer kuralları gereği "her zaman" şeklinde tercüme eden Esed'e göre bu ifadeyle yüce Allah maddî ve manevî olarak onları her zaman rızık vericiliğini vurgulamakta ve mucize talep edilmesini kınamaktadır.¹⁰⁷

Hikmet Zeyveli, Havarilerin ve Hz. İsa'nın sofrayı "indirme" talebi olduğunu, fakat sofranın fiilen indirildiğine dair bir işaret bulunmadığını söylüyor; Mücahid (ö.103/721) ve Hasan-ı Basrî'nin de bu görüşte olduğunu belirtiyor. Ayrıca Kur'an'da bir şeyin "inzal edilmesi" onun mutlaka "gökten indirilmesi" anlamında olmadığını ifade ediyor.¹⁰⁸

Biz bu konuda müfessirlerin çoğunluk görüşüne katılıyoruz. Âyetin bağlamının mecaza gitmeye yol vermediği kanaatindeyiz. Öte yandan bir şeyin "inzal edilmesi" onun mutlaka "gökten indirilmesi" anlamına gelmemekle birlikte, bazı "inzal"lerin de "gökten indirilmesi" anlamına geldiği kesindir. Bu durumda ihtilaf çözecek olan şey âyetin bağlamıdır. *وَ رَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ* ifadesinden sonra "مِنْ"

¹⁰² el-Mâide, 5/110.

¹⁰³ el-Mâide, 5/113-115.

¹⁰⁴ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 11/224-230; Beydâvî, *Envârü't-tenzîl*, 2/150; Razî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 12/463; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/693.

¹⁰⁵ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 11/230-231.

¹⁰⁶ Asad, *The Message Of The Quran*, 243-244 (Note 137).

¹⁰⁷ Asad, *The Message Of The Quran*, 244 (Note 138).

¹⁰⁸ Zeyveli, *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*, 138.

السَّمَاءِ = gökten” mef’ûlünün gelmesi, açık olarak ‘indirilme’nin gökten olduğunu göstermektedir. Bu durumda Zeyveli’nin tevili aşırı yorum olarak kabul etmek durumundayız.

Bu durumda gökten sofra inmesi Hz. İsa hakkında yapısı bakımından hissi, gayesi bakımından Havarilere bakan yönü itibariyle bir nusret mucizesi sayılır. Havariler, Hz. İsa’ya inandıklarını ifade etmekle birlikte ilgili ayette belirtildiği üzere¹⁰⁹ imanda itmi’nana erişmek isteyen kimselerdi.¹¹⁰

8. Bir Kişinin Hz. İsa’ya Benzetilmesi

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ
*‘Biz Allah’ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih’i öldürdük’ demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler.’*¹¹¹ âyetinin açık ifadesine göre Yahudiler tarafından çarmıha gerilip asılan Hz. İsa değil, ona benzetilen bir kişidir. Bir kişinin İsa’ya benzetilmesi bir mucizedir.

Sinoptik İncillere göre Hz. İsa, birkaç yıl tebliğ faaliyetinde bulunduktan sonra havarileriyle birlikte Gelile’den Kudüs’e dönerken yakalanmış, önce Sanherdin’de, daha sonra Romalı yönetici Pontus Platus’un huzurunda sorgulanarak çarmıha gerip öldürme cezasına çarptırılmıştır. Üzerine gerilecek çarmıhı da bir süre kendisi taşımıştır. Onunla birlikte iki hırsız da çarmıha gerilmişti. O sırada Hz. İsa, halk arasında bu iki hırsızdan daha fazla bilinir değildi. Hz. İsa çarmıhta acı çekerken, “Baba, baba! Beni niçin terk ettin diye feryat etmiştir. Ölümünden üç gün sonra dirilmiş ve bazı şakirtleriyle birlikte bir süre yaşamıştır. Onlara son sözlerini söyledikten sonra ilahî âleme yükseltilmiştir.¹¹² Âyetin “*Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi.*” ifadesiyle Hıristiyanların bu görüşü reddedilmiş, Hz. İsa’nın öldürülmediği, asılmadığı net olarak belirtilmiştir.

Kur’an’ın açık ifadesinden anlaşıldığına göre çarmıha gerilip öldürülen bir kişi vardır, ancak bu kişi Hz. İsa değildir; Allah’ın, İsa’ya benzettiği bir kişidir. Tefsirlerde öldürülen kişi hakkında iki görüş vardır:

a. Müfessirlerin çoğuna göre Yahudiler Hz. İsa’yı öldürme teşebbüsünde buldukları zaman Allah onu göğe kaldırmıştır. Bunun üzerine halkın fitneye düşmesinden korkan Yahudi büyükleri, bir adamı tutup asmışlar ve öldürmüşlerdir. İnsanlara da “İşte Mesih budur!” diye ilan etmişlerdir. Halkın çoğunluğu İsa’yı şahsen değil ismen tanıdıkları için aldanmaları kaçınılmaz olmuştur.¹¹³ Durumun böyle olması halinde ortada Hz. İsa’ya benzetilen bir kişi olmadığı için bu bir mucize sayılmaz. Bu takdirde “*şübbiye lehüm = onlara öyle gibi gösterildi*” lafzı, bu hileli durumu ifade eder. Yani onlar gerçekte İsa’yı asmadılar, fakat halka öyle gösterildi.

b. İkinci yoruma göre Hz. İsa’ya benzetilen birisi çarmıha gerilip öldürülmüştür. Bu konuda da tefsirlerde farklı rivayetlere yer verilmiştir:

- Yahudiler, Hz. İsa’yı on havarisiyle birlikte bir evde hapsedmişlerdi. Yahudilerden bir adam öldürülmek üzere İsa’yı bulunduğu evden çıkarmak için içeri girdiğinde, Allah İsa’yı göğe yükseltip, bu adamı İsa suretine çevirdi. Sonra diğer Yahudiler bu adamı İsa diye alıp götürdüler ve öldürdüler.¹¹⁴

- Bir rivayete göre Yahudilerden bir grup İsa ve annesi hakkında çirkin şeyler söylemişlerdi. O da onlara beddua etti. Bunun sonucu olarak Cenâb-ı Allah onları maymun ve domuza çevirdi. Ardından Yahudiler onu öldürmek üzere bir araya geldiler. Allah da İsa’ya kendisini göğe

¹⁰⁹ el-Mâide, 5/112.

¹¹⁰ Bilal Atik, *Kur’ân’a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 133.

¹¹¹ en-Nisâ 4/157.

¹¹² Öztürk, *Kıssaların Dili*, 283.

¹¹³ Râzî, *Mefâtîhu’l-ğayb*, 11/260; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/1517.

¹¹⁴ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 9/370; Râzî, *Mefâtîhu’l-ğayb*, 11/261-262; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/1517.

yükselteceğini haber verdi. Bunun üzerine İsa arkadaşlarına, “hanginiz benim suretime çevrilip öldürülmeye, asılıp Cennete girmeye razı olur?” diye sordu. Arkadaşlarından biri ayağa kalktı, Allah da onu İsa suretine çevirdi. İşte bu zat İsa zannedilerek çarmıha gerildi ve öldürüldü.¹¹⁵

Bu rivayet Barnaba İncili’deki şu anlatımla örtüşmektedir: Askerler Hz. İsa’nın bulunduğu yere yaklaştığında İsa korkuyla eve çekilir. O sırada havariler evde uyuyordu. Allah, dört büyük meleğin aracılığıyla İsa’yı evin güneye bakan penceresinden çekip alarak göğe kaldırır. Hemen arkasından İsa’nın göğe çekildiği odaya giren Yahuda İskaryot Allah tarafından İsa’ya benzetildi. Uyanan Havariler dahi onu İsa zannetmişlerdi (Barnaba, Bap 215-216).¹¹⁶

- Bir adam Hz. İsa’nın arkadaşlarından olduğunu iddia etmekle birlikte aslında münafıklardan biriydi. Bu adam Yahudiler’e “Ben size yol göstereyim” diyerek İsa’nın evine girdi. Allah İsa’yı göğe kaldırıp bu adamı da İsa’ya benzetti. Yahudiler eve girdiklerinde bu adamı yakalayıp götürdüler, çarmığa asıp öldürdüler.¹¹⁷

“Yahudilerin ileri gelenlerinden Yahuda diye bir adam kendi adamlarından Taytanus adında birini Hz. İsa’nın evine girip onu öldürmekle görevlendirmişti. Adam Hz. İsa’nın bulunduğu eve girdi. Cenâb-ı Allah Hz. İsa’yı evin tavanından çıkarıp göğe yükseltti. O adamı da Hz. İsa’ya benzetti. Yahudiler içeri girdiklerinde bu adamı yakalayıp Hz. İsa zannederek asarak öldürdüler.”¹¹⁸

“Bazı rivayetlere göre ise çarmıha gerilen kişi, İsa’nın yerini yahudilere ve Roma makamlarına gösteren Yahuda İskaryot’tur.¹¹⁹ Hain Yahuda tam İsa’yı ele vereceği sırada İsa’nın suretine büründürülmüş ve İsa yerine çarmıha kendisi gerilmiştir. Diğer bir rivayete göre ise çarmıha gerilen kişi haçı taşıması için görevlendirilen Kirinuslu Simun’dur.”¹²⁰

Taberî bu olaylara benzer daha birçok rivayet zikreder.¹²¹ Bu rivayetlerin ortak noktası İsa’nın ref edilmesi, ona benzetilen kişinin de asılıp öldürülmesidir. Bu rivayetlere göre, İsa idam sehпасına gitmemiş, Mustafa Öztürk’ün ifadesiyle çarmıhın semtine dahi uğramamıştır.

Mustafa Öztürk prensip olarak hissi mucizeleri kabul etmediği için üç aşamalı bir yorumla ortada olağanüstü bir durum olmadığını ortaya koymaya çalışır. Önce “salb” kelimesinin öldürmekle eş anlamlı olduğunu söyler. Nisa 157. âyette olduğu gibi, Mâide 33. âyette de “katl” ile “salb”in peşpeşe zikredildiğini buna delil olarak getirir.¹²² Doğrusu şu ki, “katl”de de “salb”de de öldürme anlamı vardır. Ancak “katl” mutlak öldürme, “salb” ise asarak öldürme anlamına gelir. Yani “salb”, özel bir öldürme şeklidir.

Âyette geçen “şübbihe” fiilinin nâib-i faili konusunda iki görüş vardır: Birinci görüşe göre âyette “lehim” lafzıyla işaret edilen Yahudilerdir. Buna göre ifade “Ona öyle olmuş gibi geldi” anlamındaki “huyyile lehû” ibaresine benzer şekilde, “Yahudiler’e İsa çarmıha gerilmiş gibi gösterildi” anlamına gelir. İkinci görüşe göre nâib-i fail İsa’nın yerine öldürüldüğü farzedilen kişiye ait mahzuf hüve (o) zamiridir. Bu durumda “şübbihe lehim” ifadesi, “Çarmıha gerilen kişi onlara İsa gibi gösterildi” anlamına gelir.¹²³ Müfessirlerin kahir ekseriyeti ikinci görüşü tercih etmişlerdir.

İncillerdeki bilgiye göre Hz. İsa çarmıha gerilmiş ve birkaç saat asılı kaldıktan sonra yakınları ile Romalı bir subay tarafından çarmıhtan indirilmiştir. İsa bu süre zarfında acıya dayanamayıp

¹¹⁵ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 9/368, 370, 372; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, 4/111; Zemahşerî, *Keşşâf*, 1/587.

¹¹⁶ Yahuda hakkında geniş bilgi için bk. Fethi Ahmet Polat, “İncillerde ve İslam Tefsir Geleneğinde Yahuda İskaryot”, *İstem* 8/16 (Aralık 2010), 71-72.

¹¹⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, 1/587; İbn’Atıyye, *Muharrerü’l-vecîz*, 2/133; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/1517.

¹¹⁸ Beydavî, *Envâru’t-tenzîl*, 2/107; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/1517.

¹¹⁹ Yahuda hakkında geniş bilgi için bk. Polat, “İncillerde ve İslam Tefsir Geleneğinde Yahuda İskaryot”, 61 – 97.

¹²⁰ Ömer Faruk Harman, “İsa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/470.

¹²¹ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 9/367-376.

¹²² Öztürk, *Kıssaların Dili*, 284.

¹²³ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 283.

muhtemelen bayılmış, Yahudilerde onun öldüğü şeklinde bir algı oluşmuştur.¹²⁴ Mustafa Öztürk'e göre "Sonuç olarak, İsa'nın çarmıha gerilmiş olması kuvvetle muhtemel gözükmektedir."¹²⁵ Tabii olarak olayın böyle cereyan etmesi halinde ortada bir mucize yoktur. Ancak bu görüşün zorlamalı bir yorum olduğu kanaatindeyiz.

Bir kişinin Hz. İsa'ya benzetilmesi olayı yapısı itibariyle hissî, amacı itibariyle Hz. İsa hakkında bir ikram mucizesidir.

9. Göğe Kaldırılması

Hz. İsa'nın göğe kaldırılması hakkında âlimler arasında iki görüş vardır:

a. Ehl-i Sünnet kelâmcıları ile Şîa ve Selefîyye'ye göre, düşmanları Hz. İsa'yı öldürmek istedikleri zaman Allah onu diri olarak, yani bedenli ve ruhlu bir şekilde kendi katına yükseltmiştir.

b. Mutezile kelâmcılarının yanı sıra Ahmed Emîn (1886-1954), Abdülkerîm el-Hatîb (ö. 2018), Ebû Reyve (1889-1970) ve Muhammed İzzet Derveze gibi bazı çağdaş Sünnî âlimlere göre ise Allah onu tabii bir ölümle öldürmüş, ruhunu kendi katına yükseltmiştir.¹²⁶ Müfessirlerin kahir ekseriyeti, "Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey İsa! Şüphesiz ben seni öldüreceğim (müteveffike). Seni kendime yükselteceğim."¹²⁷ ve "Onu kesin olarak öldürmediler. / Fakat Allah onu kendisine yükseltti."¹²⁸ âyetlerine dayanarak Hz. İsa'nın diri olarak göğe kaldırıldığını belirtmişlerdir.¹²⁹ Mâverdî'ye göre "Onu kendisine yükseltti"¹³⁰ mealindeki âyet, iki şekilde yorumlanmıştır: Bazı Basralılara göre, "İnsanlardan herhangi bir kişinin hükmünün geçmediği bir yere yükseltti.", Hasan-ı Basrî'ye göre ise "onu semaya yükseltti" anlamına gelir.¹³¹ Zemahşerî ise bu âyeti "Seni semama ve meleklerimin makarrına yükselteceğim" şeklinde yorumlamıştır.¹³² Hz. İsa'nın diri olarak göğe kaldırıldığını kabul edenler "رَفَعْتُكَ إِلَيَّ" = *seni kendime yükselteceğim* lafzını hakiki manada, ref'ini kabul etmeyenler ise "senin derecenî, mertebeni, şerefini yükselteceğim" anlamında mecazî manada ele almışlardır. Mustafa Öztürk'e göre "ref" kökü ve türevleri, cansız varlıklarla ilgili kullanımında maddî, insanlarla ilgili kullanımında manevî yükselmeyi belirtir.¹³³ Konunun sadece Kur'an bağlamında ele alınması halinde "ref" lafzının hakiki manada ele alınması daha makul görünmektedir. Esasen bu konuda hakiki mananın tercih edilmesinin ana sebebinin hadisler olduğunu söyleyebiliriz. Hayri Kırbaoğlu, bir makalesinde kaynaklarda nüzul-i İsa ile ilgili 51 kaynakta toplam 178 rivayet bulunduğunu, tekrarlar çıkarıldığında geriye 85 rivayet kaldığını belirtmektedir.¹³⁴ Bir doktora çalışmasında Hz. İsa ile ilgili bütün rivayetleri incelemenin mümkün olmadığını söyleyen Ahmet Çetinkaya "Hadis Kaynaklarında Hz. İsa Hakkındaki Rivayetlerin İncelenmesi" başlıklı doktora çalışmasını "ilk üç asra ait temel hadis kaynaklarındaki lafzen merfû rivayetler"le sınırlandırmıştır. Çetinkaya Hz. İsa'nın nüzülüyle ilgili bütün rivayetlerin 154 tane olduğunu, ancak kendisinin çizdiği sınırlılık çerçevesinde Hz. İsa'nın şahsiyeti ve risaletine dair 37, nüzülüne dair 24 hadis tespit etmiş olup, nüzülüne dair rivayetlerin yaklaşık olarak üçte birinin sahih, üçte birinin hasen, üçte birinin ise zayıf olduğu sonucuna varmıştır. Bu hadislerden 4'ünü Buhârî, 6'sını Müslim, 6'sını İbn Mâce, 3'ünü

¹²⁴ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 283.

¹²⁵ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 283.

¹²⁶ İlyas Çelebi, "İsâ – Kelâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/472-473.

¹²⁷ Âl-i İmrân 3/55.

¹²⁸ en-Nisâ 4/157-158.

¹²⁹ Ebû Zekerîyya Yahya b. Ziyâd b. Manzûr el-Ferrâ, *Me'âni'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Yusuf en-Necâfî vd. (Mısır: Dârü'l-Mısriyye, 1955), 1/219; Semerkandî, *Bahrü'l-'ulûm*, Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim (Beyrut: 1413/1993), 1/218; Beydâvî, *Envârü't-tenzîl*, 2/19; Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 11/262.

¹³⁰ en-Nisâ 4/157.

¹³¹ Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn*, 1/544.

¹³² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/366.

¹³³ Mustafa Öztürk, "Kur'an Açısından Nüzul-i İsa ve Mehdi", *Nüzul-i İsa ve Mehdi Nedir Ne Değildir?* (Ankara: Fecr Yayınları, 2019), 54.

¹³⁴ M. Hayri Kırbaoğlu, "Hz. İsa'yı Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi", *İslâmiyat Dergisi* 3/4 (2000), 150-151.

Ebû Dâvûd, 4'ünü Tirmizî, 5'ini Nesâî rivayet etmiştir.¹³⁵ Âyetlerin doğru anlaşılması hadislerle birlikte ele alınmasına bağlıdır. Konuyla ilgili sahih hadisler esas alındığında Hz. İsa'nın diri olarak göğe yükseltilmiş olması gerekir. Nitekim ulemanın kahir ekseriyeti bu görüştedir. Ancak hadislerin sened bakımından sahih olması metin bakımından da sahih olmalarını gerektirmez. İsa'nın nüzûliyle ilgili hadisler metin bakımından yoruma muhtaçtır. Bu sebeple konu üzerinde daha pek çok çalışma yapılması gerekir. Hz. İsa'nın diri olarak göğe kaldırıldığına kabul edilmesi halinde bu olay yapısı bakımından hissî, amacı bakımından bir ikram mucizesi sayılır. Âyetlerin "manevî yükseltme" anlamına geldiğinin kabul edilmesi halinde ortada mucize sayılabilecek bir olay bulunmaz.¹³⁶ Bununla birlikte Hz. İsa'nın evin tavanından alınmış olduğuna dair rivayetlerin¹³⁷ sahih kabul edilmesi halinde başka bir mucizenin varlığından bahsedilebilir. Ancak bu olay Kur'an âyetleriyle sabit olmadığından incelememizin dışında kalmaktadır.

Sonuç

Kur'an'a göre Hz. İsa ülü'l-azm peygamberlerden biri olup kendisine İncil verilmiştir. Babasız yaratılması bakımından Hz. Âdem'e benzemektedir. Hz. Musa'dan sonra kendisine en çok mucize verilen peygamberdir.

Bu çalışmada Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa ile ilgili olağanüstü özelliklere sahip şu dokuz mucize tespit edilmiştir: Babasız dünyaya gelmesi, beşikte iken konuşması, çamurdan yaptığı kuş heykelinin canlanması, körü ve alaca hastasını iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, insanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi, semadan sofraya indirilmesi, bir kişinin Hz. İsa'ya benzetilmesi, Allah'ın İsa'yı kendine yükseltmesi. Muhammed Esed, Mustafa İslamoğlu, Mustafa Öztürk ve Hikmet Zeyveli gibi bazı araştırmacılar bu olayların olağanüstü nitelikte birer mucize olmadıklarını ileri sürmüşlerse de onların bu görüşlerinin yeterli ve ikna edici bir kanıtı dayanmadığı görülmüştür.

Hz. İsa'nın nübüvvetini delillendirmek amacıyla gösterdiği mucizeler Kur'an'da Âl-i İmrân 3/49. ve el-Mâide 5/110. âyetlerde zikredilen çamurdan yaptığı kuş heykelinin canlanması, körü ve alaca hastasını iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, insanların evlerinde yedikleri ve biriktirdikleri şeyleri haber vermesi olaylarıdır. Bunlar her iki âyette de mucize anlamına gelen "âyet" lafzıyla ifade edilmiştir. Bu dört mucize Hz. İsa'nın hidayet mucizelerindedir. Semadan sofraya indirilmesi olayı Havarilerin talebi üzerine gerçekleşen bir nusret mucizesidir. Diğer mucizeler ise Yüce Allah'ın kendisi için bir ihsan ve rahmet olmak üzere verdiği ikram mucizesi kabilindedir.

Beşikte iken konuşması ve çamurdan yaptığı kuş heykelinin canlanması mucizelerinin dışındaki mucizeler farklı şekillerde de olsa İncillerde yer almıştır.

Kur'an'da olağanüstü nitelikleriyle anlatılan dokuz olayın da mucize olduğu görüşündeyiz. Bunların zorlama yorum ve ihtimallerle tabiat kanunlarına ve sebep-sonuç münasebetlerine uygun şekilde meydana geldiği şeklindeki düşüncelere katılmıyoruz. Kâinatta en büyük kanun "yaratma" kanunudur. Allah'ın yaratmasıyla her zaman istisnâî durumların meydana gelmesi mümkündür. Hissi mucizeler tabiat kanunlarından birer istisnadır. Bu istisna Allah'ın başka bir kanunu vasıtasıyla gerçekleşmiş olabilir. Ancak böyle bir kanunun varlığını ispat etmemiz mümkün görünmemektedir.

¹³⁵ Ahmet Çetinkaya, *Hadis Kaynaklarında Hz. İsa Hakkındaki Rivayetlerin İncelenmesi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, 412-414.

¹³⁶ Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. Mahmut Şeltut, "Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü", çev. Mustafa Baş, *Dini Araştırmalar Dergisi* 7/21 (Haziran 2005), 289-306; İsmail Bulut, "İmam Mâtürîdî Perspektifinden Hz. İsa", *IV. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Veli Sempozyumu -Hanefilik-Mâtürîdîlik- (05-07 Mayıs 2017)*, ed. Cengiz Çuhadar vd., Kastamonu Üniversitesi Yayınları 2017, 2/514-526.

¹³⁷ Beydavî, *Envâru't-tenzîl*, 2/107; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3/1517.

Kaynakça

- Asad, Muhammad. *The Message Of The Qur'an*. Gibraltar: Dâr Al-Andalus Limited, 1980.
- Atik, Bilal. *Kur'an'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Avcı, Betül. "Hıristiyanlıkta ve Kur'an Tefsirlerinde Hz. İsa'nın Mucizeleri". *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 9 (Aralık 2000), 257-268.
- Aydın, Mahmut. "Nâsıra". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/397-399. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Baş, Harun. İnciller'de ve Kur'an'da Hz. İsa'nın Mucizeleri. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Bayram, İbrahim. "Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Mûcizelere Bakışı". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/2 (2015), 77-102.
- Beydâvî, Nâsirüddin Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî. *Envâru't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418.
- Bulut, İsmail. "İmam Mâturîdî Perspektifinden Hz. İsa". *IV. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu -Hanefîlik-Mâturîdîlik- (05-07 Mayıs 2017)*. ed. Cengiz Çuhadar vd.. 2/514-526. Kastamonu Üniversitesi Yayınları 2017.
- Çelebi, İlyas. "İsâ – Kelâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/465-473. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Çetinkaya, Ahmet. *Hadis Kaynaklarında Hz. İsa Hakkındaki Rivayetlerin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Derveze, Muhammed İzzet. *et-Tefsîru'l-ḥadîṣ*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 1383.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyâd b. Manzûr. *Me'âni'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Yusuf en-Necâtî vd.. Mısır: Dâru'l-Misriyye, 1955.
- Gürler, Zeynep. *Kur'an'daki Mucize Haberlerine Yaklaşımlar: İbn Âşûr ve Muhammed Esed Örneği*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Halîl b. Ahmed Ebû Abdurrahman el-Ferâhidî. *Kitâbü'l-'ayn*. thk. Mehdi el-Mahzûmî & İbrahim es-Sâmerrâî. Dâr ve Mektebetü'l-Hilal, ty.
- Harman, Ömer Faruk. "İsâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/465-472. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. "Meryem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/236-242. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- İbn 'Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahman b. Temâm b. 'Atıyye el-Endelûsî. *el-Muḥarreru'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1422.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer el-Kureşî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Samî b. Muhammed Selâme. Riyad: Dâru Tayyibe, 1420/1999.
- İsfenânî, Râgîb. *el-Müfredât*. thk. Safvan Adnan Davudî. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1992.
- İslâmoğlu, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010.
- Karaman, Hayrettin vd.. *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007.

Karaman vd. *Kur'an Yolu – Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Kırbaçoğlu, M. Hayri. “Hz. İsa’yı Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi”. *İslâmiyat Dergisi* 3/4 (Ekim-Aralık 2000), 147-168.

Kitâb-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit. İstanbul 1998.

Mahallî, Celâleddin Muhammed b. Ahmed & Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyutî. *Tefsîru'l-Celâleyn*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, t.y.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*. thk. Mecdi Bâsilûm. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426/2005.

Maulvi (Maulana) Muhammed Ali. *The Holy Quran with English Translation and Commentary*. Lahor: 1935 / (New Edition) Ohio: 2002.

Mâverdî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb. *en-Nüket ve'l-'uyûn*. thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksûd b. Abdürrahîm. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil b. Yunus el-Murâdî en-Nahvî. *İ'râbü'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421.

Öztürk, Mustafa. *Kıssaların Dili*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.

Öztürk, Mustafa. “Kur'an Açısından Nüzul-i İsa ve Mehdi”. *Nüzul-i İsa ve Mehdi Nedir Ne Değildir?*. ed. Adnan Demircan. 45-76. Ankara: Fecr Yayınları, 2019.

Polat, Fethi Ahmet. “İncillerde ve İslam Tefsir Geleneğinde Yahuda İskaryot”. *İstem* 8/16 (Aralık 2010), 61 – 97.

Râğıb el-İsfehânî. *el-Müfredât*. thk. Safvan Adnan Davudî. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1992.

Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *et-Tefsîru'l-kebîr*, Kâhire: Müessesetü'l-Matbû'âtü'l-İslâmiyye, t.y.

Semerkindî, *Bahru'l-'ulûm*, Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim. Beyrut: 1413/1993.

Şeltut, Mahmut. “Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü”. çev. Mustafa Baş. *Dini Araştırmalar Dergisi* 7/21 (Haziran 2005), 289-306.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*. nşr. Ahmed Muhammed Şakir. Kâhire: Müessesetü'r-Risâle, 1420-2000.

Tantâvî, Muhammed Seyyid. *et-Tefsîru'l-vasîl li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1997-1998.

Ulutaş, Yusuf. *İslam Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Mucize Anlayışları*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.

Zeccâc, Ebû İshâk İbrahim b. es-Seriyy b. Sehl. *Ma'âni'l-Kur'ân ve i'râbuh*. thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed. *el-Keşşâf 'an hakâ'ik-i gavâmiği't-te'vîl*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407.

Zeyveli, Hikmet. *İlahi Dinlerde Mucize ve Gayb*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.

Zeyveli, Hikmet. “Diğer Müzakereler”. *Din Dilinde Mucize*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015.